

Oppdatering av kunnskapsgrunnlaget om standardiserte tobakkspakninger

Notat fra Statens institutt for rusmiddelforskning (SIRUS), 10. februar 2015

Janne Scheffels

Innhold

1. Innledning	3
Mandat.....	3
Innholdet i 2012-rapporten	3
Tilnæringsmåte.....	4
Andre kunnskapsoppsummeringer.....	5
Litteratursøk.....	6
2. Hovedkonklusjoner i nye studier om den potensielle effekten av påbud om standardisert innpakning av tobakksvarer	7
Appell og oppfatninger om brukeren.....	7
Oppfatninger om helserisiko.....	10
Helseadvarsler.....	11
Røykerelaterte holdninger, intensjoner og atferd.....	12
Oppsummering.....	14
3. Standardisert innpakning av andre tobakksprodukter enn sigaretter	15
Oppsummering.....	17
4. Studier om virkninger av innføringen av standardiserte tobakkspakninger i Australia	18
Effekt på røykerelaterte holdninger og atferd.....	18
Transaksjonstid ved salg av tobakk.....	19
Tilbud om og bruk av illegal tobakk.....	19
Oppslutning om tiltaket.....	20
Oppsummering.....	20
5. Konklusjon	20
6. Referanser	21
Kunnskapsoppsummeringer.....	22
Artikler inkludert i Stirling 2.....	22
Nye eksperimentelle og eksplorerende studier.....	23
Australske studier gjort etter innføringen av tiltaket.....	25
Andre referanser.....	26

1. Innledning

I brev fra Helse- og omsorgsdepartementet (HOD) av 12.11 2014 ble SIRUS bedt om å gjennomføre en oppdatering av kunnskapsoppsummeringen om standardiserte tobakkspakninger som ble levert til departementet fra SIRUS 19. oktober 2012.

Siden forrige rapport ble oversendt har det vært stor utvikling både på policy- og på forskningsfeltet. Den australske regjeringen innførte standardisert innpakning (SI) av tobakksvarer i full skala 1. desember 2012. Tiltaket er under innføring i Irland, på New Zealand og i Storbritannia, og vurderes innført i Finland og i Frankrike. Det har kommet til ny forskning om potensielle effekter av standardisert innpakning, og det har blitt publisert flere erfaringsbaserte studier fra Australia. Det har også blitt gjort nye kunnskapsoppsummeringer i land der standardisert innpakning av tobakksvarer er under innføring. Denne rapporten gir en oversikt over ny forskning om standardiserte tobakkspakninger som har kommet etter oktober 2012.

Mandat

Bestillingen til SIRUS slik den var formulert i oppdragsbrevet var som følger:

‘Departementet ber SIRUS om å:

1. Oversende en oppdatert oppsummering av kunnskapsgrunnlaget for effekten av påbud om standardiserte tobakkspakninger, herunder en oversikt over relevante studier om effekt og virkningner av det australske påbudet om standardiserte pakninger, spesielt med henblikk på tobakksbruk i ulike brukergrupper, tobakkssalg, internettsalg, illegal handel og grensehandel samt evt andre konsekvenser av tiltaket.
2. Identifisere og kommentere eventuell kunnskap om effekten av snuseballasje for å rekruttere nye brukere, jf. særskilt oppdrag i tildelingsbrevet for 2014.

Innholdet i 2012-rapporten

Som svar på oppdraget i 2012 fikk HOD oversendt en kunnskapsoppsummering fra Institute for Social Marketing ved University of Stirling og UK Centre for Tobacco Control Studies (Moodie m.fl, 2012a), heretter kalt Stirling 1. I tillegg ble det gjort søk etter nye studier publisert etter at Stirling 1 kom i april 2012.

Et hovedresultat i rapporten som ble overlevert var at studiene som ble gjennomgått viste at standardiserte pakker gjennomgående ble rangert som mindre attraktive enn tilsvarende pakker med logo/merkevaredesign. Pakkene ble også oppfattet som å inneholde et produkt med dårligere kvalitet og med dårligere smak. Positive inntrykk av røykeridentitet og personlighetstrekk knyttet til spesifikke tobakksmerker ble svekket eller forsvant helt med standardisert innpakning, og dette var mest fremtredende blant ikke-røykere og yngre personer.

Studiene som ble gjennomgått tydet videre på at standardisert innpakning kan redusere misoppfatninger om det relative skadepotensialet til ulike tobakksmerker. De viste også at

bruk av deskriptorer som 'gold' eller 'smooth' har potensial til å gi forbrukere feil inntrykk av produktenes relative skadeevne.

Resultatene fra studier som så på sammenhengen mellom standardisert innpakning og oppfatninger om helseadvarslene på pakkene var mindre entydige. En klar overvekt av dem konkluderte likevel med at helseadvarslene ble mer synlige eller framtreddende på standardiserte pakker sammenlignet med på pakker med merkevaredesign. Det var også indikasjoner på at respondentene oftere husket advarsler når de ble observert på standardiserte pakker. Et annet funn var at standardiserte tobakkspakninger så ut til å kunne bidra til å øke negative følelser knyttet til røyking, og at støtten til tiltaket var større blant ikke-røykere enn blant røykere.

Stirling 1 gjennomgikk 39 studier publisert mellom 1990 og 2012. Rapporten ble i etterkant skrevet om til en reviewartikkel, som ble antatt i det fagfellevurderte tidsskriftet PLOS One i 2013 (Stead et al, 2013). Vårt søk etter nye studier publisert etter Stirling 1 identifiserte seks nye studier. Funnene i disse var konsistente med hovedkonklusjonene i den britiske gjennomgangen.

Tilnæringsmåte

Mandatet i dette oppdraget er å gjennomføre en oppdatering av kunnskapsgrunnlaget for effekten av påbud om standardiserte tobakkspakninger. I dialog med HOD har vi kommet fram til at oppdraget skal løses ved å gå igjennom nye kunnskapsoppsummeringer om effekten av standardiserte tobakkspakninger, med særlig fokus på en oppdatering av Stirling 1 som kom i september 2013 (heretter kalt Stirling 2). Vi har ikke vurdert det som hensiktsmessig å gjøre det arbeidet som Stirling-gruppen har gjort om igjen. Forskningsfeltet er oversiktlig og gruppen som står bak Stirling 1 og 2 er sentrale fagpersoner i nettverket av forskere som har arbeidet med standardisert innpakning av tobakksvarer.

Vi skal videre gjøre søk i forskningsdatabaser etter nye studier om effekten av standardiserte tobakkspakninger publisert etter Stirling 2 (september 2013). Det skal gjøres særskilte søk etter studier om effekt og virkninger av det australske påbudet om standardiserte tobakkspakninger, uavhengig av om de er inkludert i Stirling 2. Vi skal også gjennomgå hovedkonklusjonene i to nye kunnskapsoppsummeringer som har kommet i 2014, gjort av henholdsvis David Hammond for det irske helsedepartementet og Sir Cyril Chantler for den britiske helseministeren.

Målsetningen med denne oppdateringsrapporten er først å vurdere funn fra nye studier om den potensielle effekten av et påbud om standardiserte tobakkspakninger opp mot resultatene i kunnskapsoppsummeringen som ble levert til HOD i 2012.

Vi vil videre gi en tematisk presentasjon av nye forskningsresultater fra eksperimentelle og eksplorerende studier¹ om effekten av påbud om standardiserte tobakkspakninger (del 2 i rapporten). Artiklene inkludert i Stirling 2 presenteres først, deretter nye studier identifisert i vårt litteratursøk. Hammond og Chantlers konklusjon på området redegjøres kort for under hvert tema.

¹ Med eksplorerende studier mener vi studier basert på kvalitative data, som intervjudata fra fokusgruppeundersøkelser.

I del 3 av rapporten vil vi gjennomgå og kommentere tilgjengelige studier om standardisert innpakning av andre tobakksvarer, inkludert snus. En norsk upublisert studie om unges oppfatninger om snus og pakkedesign beskrives under dette punktet.

I fjerde og siste del presenteres tilgjengelige studier om effekt og virkninger av det australske påbudet om standardiserte tobakkspakninger.

Andre kunnskapsoppsummeringer

En kort beskrivelse av de tre kunnskapsoppsummeringene som er gjennomgått følger under:

Plain tobacco packaging research: an update. Crawford Moodie, Kathryn Angus, Martine Stead og Linda Bauld, University of Stirling & UK Centre for Tobacco Control Studies. (Stirling 2). September 2013.

Forskningsgruppen har identifisert 17 nye studier om SI publisert mellom april 2012 og september 2013. De har ikke inkludert upublisert forskning og studier som undersøker transaksjonstid ved testkjøp av tobakk etter innføringen av SI i Australia. De øvrige inkluderte studiene er eksperimentelle og eksplorerende studier fra Storbritannia (7), New Zealand (4), Australia (4), Canada (1) og Norge (1). Rapporten går igjennom studiene tematisk, og kommenterer funn om forskjeller mellom ulike grupper spesielt der det er tilgjengelig.

Standardized packaging of tobacco products. Evidence review prepared on behalf of the Irish department of health. David Hammond, University of Waterloo, Canada. Mars 2014.

David Hammonds gjennomgang dekker hele perioden fra 90-tallet og fram til publiseringstidspunktet, og gir dermed en samlet oversikt over evidens om effekten av standardisering av tobakkspakninger. Han har gjennomgått til sammen 75 arbeider publisert mellom 1992 og mars 2014. Studiene er identifisert gjennom litteratursøk og gjennom andre kanaler, som konferanseabstract og kontakt med ledende forskere på feltet. Hammond har også inkludert upublisert forskning, forutsatt at utførende beskrivelser av metode og resultater var tilgjengelig. Rapporten inneholder også en drøfting av evidens relatert til standardisert innpakning og argumenter mot tiltaket som har kommet fra tobakksindustrien. Vi har kun gjennomgått den delen av rapporten som evaluerer vitenskapelig evidens om effekten av standardisert innpakning av tobakk

14 av de 17 nye studiene som er tatt med i Stirling 2 er også omtalt i Hammonds rapport. 16 av de 25 nye studiene som vårt litteratursøk identifiserte er også vurdert i Hammonds rapport, 5 av disse er effektstudier etter innføringen i Australia.

Standardized packaging of tobacco. Report of the independent review undertaken by Sir Cyril Chantler. Sir Cyril Chantler, London University College. April 2014.

Chantlers rapport er ikke er en tradisjonell systematisk kunnskapsoppsummering, men defineres av forfatteren som en 'uavhengig gjennomgang'. Den framstår som en drøftingsrapport med særlig vekt på kritisk analyse av Stirling 1 og 2. Alle studiene som er inkludert i de to Stirling-rapportene ble gjennomgått på nytt av to forskere engasjert av Chantler. De konkluderte med at funnene i Stirling-rapportene er metodologisk holdbare. Chantler gjør i likhet med Hammond også en drøfting av tobakksindustriens argumenter mot standardisert innpakning. Vi har kun gjennomgått den delen av rapporten som omhandler vitenskapelig evidens.

Litteratursøk

Vi har gjort et systematisk søk etter nye studier om standardiserte tobakkspakninger publisert etter Stirling-rapporten i 2013. Søket ble gjort i følgende databaser: PubMed, Google Scholar, EBSCO Academic Search Elite, ISI Web of Science og Oria.

Søkeordene som ble brukt var tobacco/ cigarette/smoking AND plain/neutral/standard* pack*aging. Det ble i tillegg gjort søk på de samme ordene og (AND) Australia.

I det første søket så vi etter nye eksperimentelle og eksplorerende studier av den potensielle effekten av standardisert innpakning av tobakksvarer. Vi inkluderte alle relevante studier publisert i fagfelleverderte tidsskrift som originalartikkel eller 'letter'. Reviewartikler og kommentarartikler ble ikke tatt med. Vi identifiserte i alt 15 slike studier publisert etter september 2013.

I søket etter studier som som rapporterte resultater fra innføringen av standardiserte tobakkspakninger i Australia søkte vi etter alle studier av effekt av tiltaket publisert i fagfelleverderte tidsskrift som originalartikkel eller 'letter'. Søket var ikke tidsbegrenset. Reviewartikler og kommentarartikler ble ikke tatt med. Vi utelukket også studier av tobakksindustriens disposisjoner og uttalelser. Vi identifiserte i alt 10 relevante fagfelleverderte rapporteringer av erfaringer fra Australia.

2. Hovedkonklusjoner i nye studier om den potensielle effekten av påbud om standardisert innpakning av tobakksvarer

I denne delen av rapporten gjør vi en tematisk oppsummering av konklusjonene fra Stirling 2, og fra vår gjennomgang av eksperimentelle og eksplorerende studier om effekten av påbud om standardiserte tobakkspakninger publisert etter september 2013.

De fire hovedtemaene som presenteres er: appell, oppfatninger om helserisiko, helseadvarslenes synlighet og troverdighet og sist; betydningen av standardisert innpakning for røykerrelaterte holdninger, intensjoner og atferd.

Appell og oppfatninger om brukeren

Produsenter av alle konsumvarer investerer i pakkesdesign for å gjøre produktene sine attraktive for forbrukerne, og for å skille de fra andre konkurrerende produkter i markedet. Pakkesdesign er trolig særlig viktig for konsumvarer med høy grad av sosial synlighet, som sigaretter.

Det er gjort en rekke nye studier etter 2012 om betydningen av standardisert innpakning for vurderinger sigarettenes appell eller attraktivitet. Et flertall av studiene har et eksperimentelt design, der man på ulike måter sammenligner responsen på å bli eksponert for standardiserte pakker og regulære pakker med merkevaredesign. Ni av de nye studiene i Stirling 2 undersøkte denne problemstillingen, og 7 av de 15 nye studiene som vi gjennomgikk.

Stirling 2 gjennomgikk fire kvantitative studier med et eksperimentelt design. Alle studiene viste at standardisert innpakning reduserte pakkens appell og gjorde at sigarettene i pakken - og røyking generelt – ble oppfattet mer negativt (Ford et al., 2013b, Wakefield et al., 2012, Wakefield et al., 2013, Moodie & MacIntosh, 2013).

En av studiene brukte et naturalistisk design, der deltakerne (unge skotske kvinnelige røykere) ble bedt om å bruke standardiserte pakker (som de puttet sine vanlige sigaretter i) og deres egen vanlige pakke med design i en uke hver, og å fylle ut et spørreskjema to ganger i hver av ukene. Å bruke standardiserte pakker i en tilnærmet virkelig setting var assosiert med mer negative oppfatninger av pakkene (for eksempel at pakkene ikke var stilige, hadde dårlig kvalitet, var billige), med mer negative følelser knyttet til pakkene (for eksempel å føle sjenanse eller skam) og mer negative følelser for røyking generelt (Moodie & MacIntosh, 2013).

Stirling 2 identifiserte også tre kvalitative studier som studerte appell. Resultatene i disse tilsvarte funnene i de kvantitative studiene. Standardiserte pakker ble oppfattet negativt; som stygge og billige, og de vakte negative følelser som skam og avsky (McCool et al., 2012, Ford et al., 2013a).

En av de kvalitative studiene var fra Norge. Resultatene her viste at SI svekket pakkens og sigarettmerkens identitet og dermed den tilknytningen røykere har til sitt vanlige produkt (Scheffels & Sæbø, 2013).

Stirling 2 gjennomgikk også to australske studier som undersøkte betydningen av pakningselementer som form, åpning og bruk av deskriptorer for responsen på SI. Begge

konkluderte med at standardisering av disse elementene også hadde betydning for oppfatninger om sigarettpakkenes appell (Borland & Savvas, 2013, Borland et al., 2014²).

En av studiene inkludert i Stirling 2 sammenlignet oppfatninger om appell mellom yngre og eldre voksne røykere (18-29 år vs 30+), men fant ingen forskjell (Wakefield et al., 2013). Ingen av de andre studiene som Stirling 2 gjennomgikk undersøkte forskjeller mellom ulike grupper.

I vårt søk etter nye studier identifiserte vi fem nye kvantitative studier som studerte appellen til sigarettpakker med og uten merkevaredesign. Hammond & medarbeidere (2013b) gjorde en web-basert surveyundersøkelse blant 712 unge briter av begge kjønn i alderen 11-17 år. Forskerne fant at standardiserte pakker ble vurdert som attraktive signifikant sjeldnere enn pakker med merkevaredesign.

I en annen studie gjort av samme forskergruppe (Hammond et al., 2013a) blant 16-19 år gamle britiske jenter (N=947) fant de at standardiserte pakker ble rangert som mindre attraktive sammenlignet både med regulære typiske jentepakker, med de samme pakkene der deskriptorene var fjernet og til slutt med regulære pakker som ikke var typiske jentepakker. Forskerne fant videre at å fjerne deskriptorene reduserte positive oppfatninger om appell og smak, særlig for merker med smaksdeskriptorer, som for eksempel kirsebær eller vanilje.

Resultatene i en **norsk studie** med et lignende design (Scheffels & Lund, 2013) peker i samme retning. I denne studien ble deltakerne (N=1010) delt inn i tre grupper. Den første gruppen fikk se pakker med design, den andre fikk se standardiserte pakker med deskriptorer og den siste fikk se standardiserte pakker der deskriptorene også var fjernet. Resultatene viste at det var signifikant flere som oppfattet pakkene som appellerende i gruppen som fikk se pakker med design, sammenlignet med i de andre to gruppene. Samme analyse for variabelen smak viste et lignende mønster, men der var forskjellen signifikant bare blant jenter.

I en eksperimentell studie av gjort av Hogarth og medarbeiderne Maynard og Munafò (2014) undersøkte forskerne forskjellen i hvorvidt et utvalg av voksne røykere (N=144) foretrakk tobakk framfor sjokolade når de ble tilbudt tobakk i henholdsvis regulære og standardiserte pakker. De fant ut at preferansen for tobakk var 9% større når forsøkspersonene ble tilbudt regulære pakker, sammenlignet med standardiserte.

I en annen eksperimentell studie undersøkte Brose og medarbeidere (2014) effekten av standardisert innpakning på sug etter sigaretter, motivasjon for å slutte og oppfatninger av sigaretter og pakker. Undersøkelsen baserte seg på et eksperiment der deltagerne (98 daglig og av og til-røykere) ble bedt om å avholde seg fra å røyke i minst 12 timer. De ble så randomisert til å bli eksponert for sigarettpakker som enten var deres egen, en annen regulær pakke eller en prototype av en standardisert pakke. Resultatene viste at gruppen som fikk se standardiserte pakker rapporterte sug etter sigaretter i mindre grad enn de andre gruppene. Forskerne fant også at SI var assosiert med mer negative oppfatninger av pakkene (appell, noe man vil kjøpe) sammenlignet med pakker med merkevaredesign.

To av de nye studiene vi gjennomgikk tok i bruk kvalitative metoder for å utforske appellen til standardiserte tobakkspakninger. Gallopel-Morvan og samarbeidspartnere (2013) gjorde en kvalitativ studie blant 50 personer i alderen 15 til 45 i Frankrike. Deres funn indikerte at SI

² Publisert online før september 2013.

kan redusere sigarettpakkenes appell betydelig, spesielt hvis tiltaket kombineres med helseadvarsler på begge sider av pakken, og hvis fargen på de standardiserte pakkene velges med omhu. De sammenlignet responsen på grå, brune og hvite pakker, og fant at den grå pakken så ut til å bli vurdert mest negativt.

Moodie og medarbeidere (2014a) undersøkte røykeres respons på å bruke standardiserte sammenlignet med regulære pakker i en naturalistisk studie. Deltagerne, som var kvinnelige røykere i alderen 18-25, ble bedt om å bruke standardiserte pakker (som de puttet sine vanlige sigaretter inn i) i en uke. Etterpå ble de intervjuet om oppfatninger av de standardiserte pakkene, om hvilke følelser pakkene aktiverte, og om eventuelle endringer i røykeatferd relatert til bruk av pakkene. Resultatene viste at å bruke de standardiserte pakkene ble oppfattet negativt, både basert på pakkens utseende og på reaksjoner fra andre. Pakkene ble også assosiert med negative følelser, som forlegenhet, ubehag og skyldfølelse. Noen deltagere rapporterte også at de oppfattet selve tobakksproduktet mer negativt, og at de tenkte mer på å slutte mens de brukte de standardiserte pakkene.

David Hammonds rapport gjennomgikk 22 studier om appell. Han konkluderte med at evidensen entydig viser at standardisert innpakning gjør at sigarettpakker vurderes som mindre attraktive og appellerende, og at dette særlig gjelder blant unge og unge voksne. Den siste konklusjonen er basert på studier gjort før september 2013, og på linje med konklusjonen i Stirling 1. Hammond gjennomgikk også 15 studier som så på betydningen av standardiserte tobakkspakninger for oppfatninger om brukeren av produktet. Han konkluderer at studiene viser at standardiserte tobakkspakninger gjennomgående blir assosiert med mer negative brukeroppfatninger, for eksempel at en typisk person som bruker pakken er mindre stilig eller kul, sammenlignet en typisk person som bruker en regulær pakke (Hammond, 2014:17).

Tre av disse 15 studiene er blant de **nye studiene** vi har gjennomgått. Den ene er gjort av Hammond og medarbeidere (2013b). Forskerne fant at standardiserte pakker i signifikant mindre grad ble assosiert med brukere som var sofistikerte, glamorøse og slanke. Brose og medarbeidere (2014) gjorde samme funn for karakteristikkene populær og stilig. Den siste av de tre er en **norsk studie** med utgangspunkt i samme datamateriale som i studien om appell nevnt over. Vi undersøkte her hvordan typiske brukere av standardiserte pakker ble oppfattet sammenlignet med brukere av sigarettpakker med design. Resultatene viste at standardiserte pakker ble oppfattet klart mer negativt enn pakker med design i forhold til brukerkjennetegn som stilig, populær og sofistikert (Lund & Scheffels, 2013).

Sir Cyril Chantler konkluderer i sin rapport at han på bakgrunn av den evidensen han har gjennomgått mener at det er sannsynlig at standardisert innpakning av tobakksvarer vil resultere i at røykere og potensielle røykere får mer negative følelser knyttet til røyking. Barn om unge som er sårbare for å begynne å røyke vil også sannsynligvis i mindre grad assosiere bestemte merker med jevnaldrende de vil assosiere seg med (Chantler, 2014:31).

Oppfatninger om helserisiko

Deskriptorer som 'light' og 'mild' ble forbudt i Norge i 2003. Studier fra andre land har vist at forbrukere likevel fortsetter å oppfatte designelementer assosiert med de tidligere light-produktene, som lyse farger eller bestemte symboler, som signaler om at noen produkter er

mindre skadelig for helsen enn andre (Mutti et al, 2011). En hypotese som har blitt undersøkt i mange studier om SI er om slike feiloppfatninger om helserisiko kan reduseres om designet på tobakkspakninger standardiseres.

Sju av studiene som **Stirling 2** gjennomgikk undersøkte betydningen av standardisert innpakning for oppfatninger om hvor skadelig et tobakksprodukt er. De fire studiene som hadde et kvantitativt design (Wakefield et al., 2012, Wakefield et al., 2013, Borland & Savvas, 2013, Ford et al., 2013b) hadde noe motstridene funn. Wakefield og medarbeidere (2012) fant ingen sammenheng mellom pakkedesign og oppfatninger om helserisiko ved bruk av sigarettene i pakken. Den andre studien ble også gjennomført av Wakefield, i overgangsfasen før og etter innføring av SI i Australia³. Her fant de at røykere som brukte standardiserte pakker oftere hadde tenkt på hvor skadelig røyking kunne være for dem, sammenlignet med røykere som fortsatt brukte pakker med merkevarelementer. Sammenhengen falt imidlertid bort når det ble kontrollert for variable som sosioøkonomisk status, sigarettkonsum og tidligere slutteforsøk (Wakefield et al., 2013).

Borland & Savvas (2013) undersøkte betydningen av variant-deskriptorer for oppfatninger om sigarettenes skadeevne. De fant at deskriptorer hadde betydning for hvor skadelig respondene oppfattet ulike produkter. Sigarettpakker med deskriptoren 'white' ble for eksempel oppfattet som mindre skadelig enn pakker med andre fargedeskriptorer.

Tre kvalitative studier fant at standardiserte pakker oftere ble oppfattet som skadelige sammenlignet med regulære pakker (McCool et al., 2012, Ford et al., 2013a, Scheffels & Sæbø, 2013). I den norske studien fant vi imidlertid også at noen av informantene oppfattet standardiserte utgaver av pakker som er mørke eller har sterke farger i regulær utgave på en annen måte. Pakker som Prince Rich Taste, som har rød farge og en markant bokstavtype, ble oppfattet som å gi mindre inntrykk av risiko for helseskade når pakken var standardisert i vanlig utgave (Scheffels & Sæbø, 2013).

Tre av de **nye studiene** som vi gjennomgikk undersøkte betydningen av SI for oppfatninger om helserisiko. David Hammonds to studier fra 2013 undersøkte også denne problemstillingen, og begge fant at standardiserte pakker var assosiert med færre feilaktige oppfatninger om helserisiko sammenlignet med regulære pakker (Hammond et al., 2013 a & b). Den norske eksperimentelle undersøkelsen (Scheffels & Lund, 2013) fant på samme måte at standardiserte pakker oftere ble oppfattet som mer helsefarlige, sammenlignet med pakker med design.

Hammond vurderte til sammen 15 studier inkludert de over, og konkluderte med at evidensen indikerer at standardisert innpakning er assosiert med færre feilaktige oppfatninger om helserisiko (Hammond, 2014: 15).

Sir Cyril Chantlers konklusjon er i tråd med dette; han mener at standardisert innpakning av tobakksvarer vil bidra til at forbrukere i mindre grad vil bli villedet til å tro at noen sigarettmerker er mindre helseskadelige (Chantler, 2014:31).

³ Denne studien er også omtalt i del 4 om erfaringsbaserte studier fra Australia.

Helseadvarsler

Et tredje spørsmål som har blitt studert i forskningen om standardisert innpakning av tobakk er hvordan en slik regulering kan tenkes å påvirke effekten av helseadvarsler på pakkene. Forskere har for eksempel undersøkt om standardisering av røykpakker kan påvirke hvor fremtredende helseadvarslene oppfattes som, og hvordan standardisert innpakning påvirker forbrukernes oppfatning av advarslenes innhold.

Åtte av de nye 17 studiene som er med i **Stirling 2** undersøkte denne typen spørsmål. To av studiene hadde et eksperimentelt eye-tracking design, der det ble gjort video-opptak av øyebevegelser når forsøkspersonene får se standardiserte og regulære pakker. Antallet øyebevegelser ble så sammenlignet for å undersøke om SI gjør at helseadvarslene tiltrekker seg mer oppmerksomhet. Den ene undersøkelsen fant like mange øyebevegelser mot helseadvarslene som mot merkevareelementene (logo, font, farger osv) på standardiserte pakker, mens det var flere bevegelser mot merkevareelementene på pakkene med merkevaredesign. De fant imidlertid bare denne forskjellen blant av og til-røykere, og ikke blant dagligrøykere eller personer som aldri hadde røykt (Maynard et al., 2013). Den andre studien undersøkte det samme i et utvalg på 29 personer, og fant en svak tendens til at forsøkspersonene så mer på helseadvarslene på standardiserte pakker enn på pakker med merkevaredesign (Ramunno et al., 2012).

En australsk studie blant voksne røykere (N=1203) sammenlignet den potensielle effekten av SI med effekten av å øke størrelsen på grafiske helseadvarsler. Forskerne fant at SI reduserte pakkens appell mer enn å øke størrelsen på helseadvarslene (Wakefield et al., 2012). Borland og medarbeidere (2013) fant i tråd med dette at standardisert *form* på sigarettpakkene var det som i minst grad distraherer respondentene fra helseadvarslene. Al-Hamdami (2013) fra Canada fant at personer som ble eksponert for bilder av standardiserte pakker oftere husket innholdet i advarselteksten, sammenlignet med personer som observerte bilder av pakker med merkevareelementer. Moodie og MacIntosh (2013) fant at deltakerne i den naturalistiske studien rapporterte at de både så mer nøye på og tenkte mer på helseadvarslene når de brukte standardiserte pakker, sammenlignet med når de brukte regulære pakker.

En av de åtte artiklene som Stirling 2 gjennomgikk var den **norske studien** med et kvalitativt design. Deltagere i fokusgrupper (54 personer mellom 16 og 50 år) fortalte at de oppfattet at SI gjorde at helseadvarslene kom bedre fram og framsto som mer troverdige på standardiserte sammenlignet med på regulære pakker (Scheffels & Sæbø, 2013). En annen kvalitativ studie fra New Zealand (McCool et al., 2012), som også var basert på fokusgrupper, men her blant 14-16 åringer, fant også at helseadvarslene ble oppfattet som tydeligere og mer poengterte på standardiserte pakker.

Tre av de **nye studiene** som vi identifiserte undersøkte betydningen av standardisert innpakning for oppfatninger om helseadvarslener. Olivia Maynard og hennes samarbeidspartnere (2014) gjorde en ny eyetracking-studie der de målte voksne dagligrøykeres (N=30) øyebevegelser mot helseadvarsler på sigarettpakker plassert på henholdsvis regulære pakker, standardiserte pakker med merkenavn i standardisert font, og pakker helt uten tekst eller annen informasjon. De fant at røykerne fikserte blikket mer mot merkevareelementene enn mot helseadvarslene både når de så ordinære og når de så standardiserte pakker. Mønsteret var det samme også når de ble eksponert for pakkene uten tekst og andre merkevarelementer, de foretrakk altså å se på det tomme feltet på pakken framfor på helseadvarselen. Tendensen var imidlertid svakere her. Forskerne konkluderte med

at røykere ser ut til å aktivt unngå helseadvarsler, og at dette ser ut til å skje også når de ser standardiserte pakker.

Mays og medarbeidere (2013) undersøkte oppfatninger om effekten av henholdvis positivt og negativt fokuserte helseadvarsler på standardiserte røykpakker blant røykere mellom 18 og 30 år i USA (N=740). Forskerne fant at positive budskap på helseadvarsler ga større effekt på motivasjon til å slutte enn negative budskap.

En kvalitativ undersøkelse gjort i Belgia blant 15-18 åringer (VanHal et al., 2012)⁴ gjorde lignende funn som de to kvalitative studiene inkludert i Stirling 2. De fant at deltakerne oppfattet at helseadvarslene kom tydeligere fram på standardiserte pakker sammenlignet med pakker med merkevaredesign.

David Hammond vurderte til sammen 19 studier om helseadvarsler i sin gjennomgang. Han konkluderte med at evidensen tyder på at helseadvarsler blir mer synlige på standardiserte tobakkspakninger, at de oftere huskes og kan lede til større grad av kognitiv prosessering, spesielt blant unge ikke-røykere. Åtte av studiene han gjennomgikk undersøkte effekten av standardisering av tobakkspakninger kombinert med ulike typer og størrelser av helseadvarsler. Han konkluderte med at studiene viser at effekten av standardisering holder seg også når helseadvarslene er store, og at standardisert innpakning og helseadvarsler har komplementær, men uavhengig effekt på forbrukernes oppfatninger (Hammond, 2014:12).

Sir Cyril Chantlers konklusjon om helseadvarsler er at han, basert på den evidensen han har gjennomgått, mener at standardisert innpakning vil gjøre helseadvarsler på tobakkspakninger mer troverdige og bidra til at de huskes bedre, noe som vil føre til at de blir mer effektive (Chantler, 2014:31).

Røykerelaterte holdninger, intensjoner og atferd

Åtte av studiene inkludert i **Stirling 2** undersøkte røykerelaterte holdninger, oppfatninger, intensjoner og atferd. Fem av disse hadde et kvantitativt design. Moodie & MacIntosh' (2013b) naturalistiske studie fant at personer som brukte sigaretter i standardiserte pakker oftere rapporterte slutterelatert atferd, inkludert å stå over sigaretter, røyke mindre i andres nærvær og å tenke på å slutte, sammenlignet med personer som brukte sigaretter i pakker med merkevarelementer. To ulike tverrsnittstudier fant at personer som ble tilbudt sigaretter i standardiserte pakker var mindre tilbøyelige til å takke ja enn personer som fikk tilbud om vanlige sigaretter (Ford et al., 2013b, Wakefield et al., 2012). I Wakefield og medarbeideres (2013) studie gjort i overgangsfasen i Australia, fant forskerne at røykerne som brukte standardiserte pakker var mer tilbøyelige til å rapportere at de var interessert i å slutte å røyke, sammenlignet med de som brukte vanlige pakker. En studie gjort i New Zealand fant at et flertall i et utvalg av røykere og ikke-røykere (N=836) sa seg enig i en uttalelse om at pakkedesign var viktig for å tiltrekke seg nye røykere. I overkant av en tredjedel av utvalget sa seg enig i uttalelser om at SI kan påvirke unge til å ikke begynne å røyke og etablerte røykere til å slutte (Hoek et al., 2012).

Tre studier med et kvalitativt design undersøkte disse problemstillingene. I den **norske studien** fant vi at av og til- røykere og tidligere røykere hadde tro på effekten av SI, mens dagligrøykere var mer negative (Scheffels & Sæbø, 2013). Pechey og medarbeidere (2013)

⁴ Studien er publisert før Stirling 2, men ikke inkludert i rapporten. Den er derfor tatt med i vår gjennomgang av nye studier.

undersøkte oppfatningene til 33 eksperter på tobakkskontroll fra Australasia, UK og Nord-Amerika om hvor effektivt de mente SI vil være for å redusere røyking. Ekspertene estimerte en potensiell nedgang i røyking blant voksne i sitt hjemland til å være på 1 prosent (median), mens nedgang i røyking blant unge ble estimert til 3 prosent i median.

Fire studier av de 17 i Stirling 2 tok opp faktorer som kan fremme eller stå i veien for effekten av SI, som støtte for tiltaket og oppfatninger om tiltakets legitimitet. To australske studier gjort før innføringen av tiltaket der fant at omtrent halvparten av de spurte var positive til SI av tobakk (Rosenberg et al., 2012, Wakefield et al., 2013). Hoek og medarbeidere (2012) fra New Zealand fant at 39 % av de spurte (836 røykere og ikke-røykere) hadde tro på at tiltaket ville være effektivt for å få unge fra å begynne å røyke. 36 % sa seg enige i et utsagn om at standardisert innpakning av tobakksvarer vil være effektivt for å få røykere til å slutte. Ikke-røykere var signifikant oftere positive til tiltaket, sammenlignet med røykere.

En annen studie fra New Zealand, basert på fokusgruppeintervju med 24 røykere og ikke-røykere, fant at mange oppfattet SI som et tiltak som ville være lettere å få politisk gjennomslag for enn andre radikale endringer i regulering av salg, distribusjon og markedsføring av tobakk (Edwards et al., 2012).

To av de **nye studiene** som vi gjennomgikk studerte røykerrelaterte holdninger, intensjoner og atferd. Den ene undersøkte den potensielle *betydningen av SI for bruk av ulovlig tobakk*. Moodie og medarbeidere (2014b) gjorde en eksplorerende studie av unge (16-24 år) skotske kvinners (N=49) oppfatninger av og bruk av ulovlig tobakk. Hensikten var å få kunnskap om hvorvidt SI vil kunne påvirke holdninger til og kjøp av ulovlig tobakk blant unge. Deltakerne ble først spurt om holdninger til og erfaringer med kjøp av ulovlig tobakk, og deretter vist bilder av standardiserte pakker som de ble fortalt var henholdsvis ekte og forfalskede. Det var angitt at de falske pakkene ville være billigere enn de ekte. Deltakerne ble så spurt om hvilken pakke de ville ha valgt om de skulle kjøpe en.

Forskerne fant at det var mindre vanlig å kjøpe ulovlig tobakk blant de som var mellom 16 og 17 år, sammenlignet med de som var mellom 18 og 24. De fant også at ungdommene i hovedsak hadde negative oppfatninger om ulovlig tobakk, særlig knyttet til kvaliteten på produktet og smak. De som hadde kjøpt slike produkter var motivert av pris. Når de ble vist bildene av de angivelig ekte og 'falske' standardiserte pakkene, sa de alle som ikke hadde kjøpt falske produkter før at de uansett ville kjøpe det ekte produktet som de brukte til vanlig. Dette gjaldt også de som var negative til standardisert innpakning i utgangspunktet. De begrunnet det med at smaken og kvaliteten på produktet var viktigst for dem når de skulle velge om de skulle kjøpe sigaretter. Flere mente imidlertid at de ville vurdere å gå over til billigere ekte merke om SI ble innført i Storbritannia. De som hadde kjøpt falske sigaretter før sa at de antageligvis ville gjøre det igjen, men at det ikke var pris som ville være begrunnelsen for dette, og ikke om pakkene ble standardisert eller ikke. Forfatterne konkluderte med det ikke er sannsynlig at innføring av standardisert innpakning vil øke interessen for forfalskede sigaretter.

Den andre studien så på holdninger til SI blant unge på New Zealand. Hoek (2013) undersøkte oppfatninger om standardisert innpakning av tobakksvarer blant 14 og 15-åringer i en årlig skolebasert surveyundersøkelse med ca 25 000 respondenter årlig, artikkelen rapporterer tall fra 2009 til 2012. Respondentene ble bedt om å si seg enige eller uenige i en uttalelse om at tobakkindustrien ikke burde få lov til å promotere sine produkter gjennom ulike merkenavn

og andre merkevarelementer som symboler, slagord eller farger. Resultatene viste at støtten for SI vokste fra 47% i 2009 til 64% i 2012, mens motstanden sank fra 21% til 14% i samme periode. Støtten var sterkere blant unge som kom fra en bakgrunn med høy sosioøkonomisk status enn blant unge fra lavere sosiale lag, men også i den siste gruppen var det et flertall som støttet tiltaket i 2012.

David Hammond gjennomgikk 14 studier om effekten av standardisert innpakning av tobakksvarer på røykerelatert atferd. Han konkluderte med at disse studiene, som metodisk sett er svært ulike, i sum indikerer at SI kan redusere forbrukeres etterspørsel av tobakk (Hammond, 2014: 20).

Oppsummering

Sett under ett viser gjennomgangen av nye studier om den potensielle effekten av standardisert innpakning av tobakksvarer at hovedkonklusjonene i SIRUS forrige rapport til HOD fra 2012 står fast.

Nye studier viser på linje med de publisert før 2012 gjennomgående at standardiserte pakker vurderes som mindre appellerende sammenlignet med tilsvarende pakker med logo/merkevaredesign. Studier om betydningen av standardiserte røykpakker for oppfatninger om brukeren av produktet bekrefter også tidligere funn om at standardiserte pakker gir mer negative assosiasjoner til brukeren sammenlignet med pakker med merkevaredesign.

Forskning om effekten av standardisering av tobakkspakninger på oppfatninger om helserisiko publisert etter forrige kunnskapsoppsummering styrker antagelsen om at tiltaket kan bidra til å redusere feiloppfatninger om skadepotensial.

Resultatene fra nye studier om betydningen av standardisert innpakning av tobakksvarer for oppfatninger om og synligheten av helseadvarsler er, i likhet med i studiene publisert før 2012, ikke entydige. En klar overvekt av studiene finner imidlertid en sammenheng mellom standardisert innpakning og helseadvarslenes synlighet. Kvalitative studier indikerer også at helseadvarslene oppfattes som mer troverdige på standardiserte pakker sammenlignet med pakker med merkevaredesign.

Resultatene fra nye undersøkelser om effekten av standardisert innpakning av tobakksvarer på røykerelaterte holdninger, intensjoner og atferd er i tråd med funnene fra tidligere studier. Studiene indikerer at standardiserte røykpakker kan bidra til at røykere tenker mer på å slutte og i mindre grad etterspør tobakk. Resultatene viser også en overvekt av støtte til tiltaket blant forbrukere. En enkeltstudie indikerte at tiltaket ikke vil påvirke etterspørselen etter ulovlig tobakk blant unge.

Stirling 2 konkluderer med at evidensen som de har gjennomgått gir videre støtte for de antatte fordelene ved innføring av standardisert innpakning vist i Stirling 1 (Moodie et al. 2013a: 14). De 15 nye studiene som vi har gjennomgått gir ytterligere støtte til disse antagelsene.

Omfanget av eksperimentelle og eksplorerende studier er økende, og den totale mengden av slike studier vurderes som tilstrekkelig til å kunne trekke konklusjoner. Resultatene fra de

ulike undersøkelserne peker i hovedsak i samme retning, og sammenhengene som beskrives er tydelige og viser seg i studier med mange ulike typer design.

Konklusjonene i Hammonds rapport til det irske helsedepartementet peker på samme måte mot at volumet av studier om SI er tilstrekkelig til å kunne legges til grunn for et informert standpunkt. Hammond understreker også at funnene i studiene i stor grad er konsistente på tvers av alle de problemstillingene som er studert (Hammond 2014: 30-31).

Hovedkonklusjonen til Chantler (2014: 6) er at den totale evidensen fra studier om standardisert innpakning av tobakksvarer gjør at det fra hans ståsted framstår som meget sannsynlig at standardisert innpakning vil bidra til å redusere oppstart av røyking blant unge og usannsynlig at det vil øke forbruket av tobakk.

3. Standardisert innpakning av andre tobakksprodukter enn sigaretter

Det foreligger til nå svært lite forskning om den potensielle effekten av standardisert innpakning av andre tobakksprodukter enn sigaretter.

To av de 15 nye studiene vi identifiserte i søket etter ny forskning undersøkte denne problemstillingen. Vi har i tillegg beskrevet og kommentert resultatene fra en fra **en norsk kvalitativ studie** der ungdom har blitt intervjuet om hvordan de oppfatter betydningen av design på snuspakker. Standardisert innpakning er ikke direkte undersøkt i denne studien, men resultatene kan indirekte bidra til å belyse spørsmålet om den potensielle effekten av standardisert innpakning av snus. Studien er ennå ikke publisert, men ble presentert som poster på tobakkskonferansen SRNT-Europe i 2014 (Scheffels & Lund, 2014).

I denne undersøkelsen ble 57 unge av begge kjønn mellom 14 og 18 år intervjuet gruppevis. De 10 gruppene ble inndelt etter tobakksbruk (røykere, snusere og ikke-brukere). Intervjuene ble gjort i løpet av siste halvdel av 2013 og i 2014. I de seks gruppene som ble gjort i 2014 deltagerne vist en serie av snuspakker som er tilgjengelige på det norske markedet, og invitert til å diskutere oppfatninger om pakkene og om hva de oppfattet som typiske brukere. De ble også invitert til å diskutere oppfatninger om betydningen av pakkedesign for å tiltrekke ungdom til bruk av snus. I de fire første gruppene ble bare det siste spørsmålet diskutert, uten bruk av snusbokser som stimuli for samtalen.

Resultatene viste at deltagerne som fikk se snusbokser hadde tydelige oppfatninger om merkeidentitet og assosierte brukertypologier. Elementer ved pakkedesignet som farge, materialbruk og skrifttyper ble beskrevet som sentrale for disse fortolkningene. Snusbrukerne beskrev at merkene hadde sosial betydning for dem både på en helt direkte måte i samhandling med andre, og på en mer symbolsk måte som noe de brukte for å kommunisere sosial identitet og tilhørighet.

Deltakerne beskrev snusproduktene på markedet som velegnet som identitetsmarkører, og begrunnet det med at pakkene var så forskjellige. En av dimensjonene som ble brukt til å skille mellom pakkene var potensial for helseskade, men da oftest indirekte gjennom distinksjoner gjennom milde og sterke produkter. Noen snakket også direkte om hvordan snusboksene kommuniserte ulikt skadepotensial. Pakker som var lyse i fargen og som

inneholdt et produkt med smakstilsetninger, som mint, kaffe eller sitron, ble oppfattet som mindre skadelige for helsen enn andre produkter, som General snus og løssnus.

En annet funn som hadde sammenheng med dette var at mange pakker ble oppfattet som om de inneholdt noe annet enn tobakk. Dette var særlig pakker med smakstilsetninger og pakker i lyse farger eller farger som ikke er vanlig på sigarettpakker i Norge eller på tradisjonelle snusprodukter, som rosa. Mange snakket om hvordan slike pakker ga assosiasjoner til godteri, til kosmetikk eller til tyggegummi. Boksene som ikke så ut som tobakk ble oppfattet som å kommunisere at de inneholdt et produkt som var mindre skadelig enn andre snustyper.

Deltakerne i alle gruppene diskuterte spørsmålet om hvilken rolle framveksten av nye snusprodukter og pakke-design kan ha for rekruttering av nye snusbrukere. Flere snakket om at nye produkter med mindre og tynnere snuspriser og med nye smakstilsetninger var spesielt attraktivt for unge. De små snusprisene ble oppfattet som attraktive for unge både fordi de var mindre synlige, og fordi de ble oppfattet som mer delikate. Smakstilsetninger ble beskrevet som å tiltrekke unge mer enn voksne. De som deltok i de to gruppene med ikke-brukere var i hovedsak tydelige på at nye produkter og pakke-design ikke gjorde snus mer attraktivt for dem selv, fordi de uansett var bestemt på at de ikke ville prøve. Enkeltindivider i begge gruppene mente likevel at de kunne bli nysgjerrige og få lyst til å prøve om de ble tilbudt nye produkter, spesielt med attraktive smakstilsetninger.

Sett under ett indikerer resultatene fra denne eksplorerende undersøkelsen at pakke-design på snus i likhet med på sigaretter er viktig for unge. Studien støtter en hypotese om at snusbokser kan fungere som identitetsmarkører for unge, og ha konkret sosial betydning når unge møtes. Pakke-designet oppfattes også som kommunikasjon om helserisiko, men her ser sammenhengen ut til å være mer indirekte enn for sigaretter (Scheffels & Lund, 2014).

Funnene fra denne undersøkelsen kan ikke gi direkte kunnskap om hva slags effekt standardisert innpakning kan ha når det gjelder snus. Resultatene samsvarer imidlertid i stor grad med funn fra lignende studier om betydningen av pakke-design på sigaretter blant unge (Scheffels, 2008). Med utgangspunkt i dette er det ikke grunn til å anta at betydningen av standardisert innpakning vil være vesentlig annerledes for snus enn for sigaretter.

De to publiserte studiene om potensiell effekt av SI av andre tobakksprodukter er henholdsvis fra USA og fra Frankrike. Adkinson og medarbeidere (2014) gjorde en web-studie der respondentene (N=1000) ble bedt om å vurdere pakker med røykfri tobakk (Camel snus) med henholdsvis vanlig merkevareinnpakning og standardisert innpakning opp mot hverandre. De ble spurt hvilken pakke de oppfattet som mest appellerende, hvilken som de trodde smakte best, hvilken som fanget oppmerksomheten deres best, hvilken de helst ville bli sett med og hvilken de oppfattet som mest helseskadelig. Pakkene med merkevare-design ble vurdert som mer appellerende, som den de helst ville bli sett med og som mer oppmerksomhetsvekkende. De standardiserte pakkene ble også oftere vurdert som helseskadelige enn pakker med merkevare-design. Effekten av standardisering av pakke-designet var sterkere blant unge (14-17 år) og unge voksne (18-25 år) enn blant eldre voksne (26-65 år).

Den andre studien undersøkte standardisert innpakning av rulletobakk og var basert på et naturalistisk design (Gallopel-Morvan et al, 2014). 133 unge voksne røykere ble bedt om å bruke standardiserte pakker med rulletobakk i 10 dager og vanlig merkevareinnpakket tobakk de påfølgende 10 dagene. De hadde sitt eget vanlige tobakksmerke i pakkene og pakkene var påført merkenavnet til deres vanlige merke, men i standardisert font. Deltakerne fylte ut to spørreskjema for å måle responsen på deres vanlige pakker sammenlignet med de standardiserte pakkene. Skjemaet inneholdt spørsmål om hvordan de oppfattet pakkene med

henhold til smak, kvalitet og skadepotensial, om følelser knyttet til røyking og hvordan de opplevde å bruke pakkene i andres nærvær. Det ble også stilt spørsmål om respons på helseadvarsler og om røykerelatert atferd. Analysen viste at deltakerne rapporterte mer negative opplevelser av å bruke de standardiserte pakkene, inkludert mer negative følelser for røyking. De var også mer tilbøyelige til å svare at de hadde tenkt på å slutte de siste dagene når de brukte de standardiserte pakkene. Det var ingen signifikante forskjeller i oppfatninger om potensial for helseskade mellom de to typene av pakker, og heller ikke når det gjaldt oppfatninger om hvor troverdige helseadvarslene var.

Resultatene fra de to kvantitative studiene gir ulike indikasjoner på betydningen av standardisert innpakning av andre tobakksprodukter for oppfatninger om helserisiko. I den norske kvalitative studien er funnene mindre entydige når det gjelder helseskade enn når det gjelder appell. Dette er ikke uventet, gitt at skadeprofilen til snus er svært ulik den som gjelder for sigaretter.

Et viktig spørsmål som bør undersøkes nærmere om man vurderer at et påbud om standardisert innpakning også skal gjelde for snus, er hvilken betydning dette vil ha for snusens rolle som skadereduserende alternativ til sigarettene.

Oppsummering

To kvantitative studier om standardisert innpakning av andre tobakksprodukter enn sigaretter indikerer at tiltaket kan ha effekt på oppfatninger om hvor appellerende produktet er. En av dem finner også en sammenheng mellom standardisering av pakkedesign og oppfatninger om helserisiko.

Resultater fra en norsk kvalitativ studie indikerer at pakkedesign og produktutvikling har betydning for rekruttering av unge og nye snusbrukere. Løsrevet fra spørsmålene om skadereduksjon og proporsjonalitet i tiltak for produkter med ulik skadeevne, kan dette indikere at det kan være hensiktsmessig å også inkludere snus i en eventuell regulering av pakkedesign på tobakksprodukter i Norge.

Kunnskapsgrunnlaget på dette området må anses som svært begrenset, da få studier har undersøkt denne problemstillingen. Ingen av de tre kunnskapsoppsummeringene som vi har gjennomgått har sett spesielt på effekten av standardisert innpakning for andre tobakksprodukter.

4. Studier om virkninger av innføringen av standardiserte tobakkspakninger i Australia

Vi har identifisert ti studier som beskriver erfaringer etter innføringen av standardisert innpakning av tobakksvarer i Australia. Studiene har ulike design og undersøker relativt ulike spørsmål, fra effekt på holdninger og røykerelatert atferd til bruk av illegal tobakk og støtte til tiltaket.

Effekt på røykerelaterte holdninger og atferd

Tre undersøkelser studerte disse problemstillingene. Den ene var en tverrsnittsundersøkelse som ble gjennomført over i november 2012, da standardisert innpakning var innført i Australia men fortsatt ikke påbudt. Forskerne undersøkte hvorvidt appell, oppfatninger om hvor skadelig produktet var, hvorvidt man tenker på å slutte og støtte for standardisert innpakning varierte i forhold til om røykerne som var med i studien (N=565) røykte fra standardiserte sigarettpakker eller fra merkevarepakker. Respondentene ble også spurt om hvordan de oppfattet sigarettene sine nå sammenlignet med for ett år siden. Studien viste at røykerne som brukte standardiserte pakker oftere oppfattet sigarettene sine som å være av dårlig kvalitet og som utilfredsstillende, sammenlignet med gruppen som røykte fra sigaretterpakker med design. De som røykte fra standardiserte pakker hadde oftere tenkt på å slutte minst en gang i løpet av siste uke, og de støttet i større grad tiltaket (Wakefield et al., 2013).

En annen studie viste endringer i antallet innringere til den australske røyketelefonen (Quitline). Young og medarbeidere (2013) undersøkte om introduksjonen av standardisert innpakning i Australia var assosiert med endring i antallet innringere til Quitline, og sammenlignet det med tall fra perioden etter innføringen av grafiske helseadvarsler i 2006. De målte ukentlige innringere til Quitline i oktober 2011 (før intervensjon) og april 2012 (etter intervensjon). Tallene ble justert for normale sesongvariasjoner, mengde anti-tobakksannonsering i området, sigarettpriser og antallet røykere i lokalområdet. De observerte en økning i antallet innringere på 78% etter innføringen av standardisert innpakning. Økningen tilsvarte den som ble observert i 2006 (84%), men ble opprettholdt i en lengre periode i 2012 sammenlignet med i 2006.

I en studie av Zacher og medarbeidere (2014) testet forskerne om forekomsten av synlige sigarettpakker på uteserveringer endret seg etter innføringen i Australia. De beregnet forholdet mellom antallet gjester, røykere og synlige pakker, og sammenlignet perioden fra april 2011 til april 2012 (før innføring) med april 2012 til april 2013 (etter innføring). De fant at det var 15% færre synlige pakker i perioden etter innføring sammenlignet med perioden før. Det var også en nedgang i andelen pakker som lå med forsiden opp (fra 85 til 73%) og en oppgang i andelen pakker som ble skjult i etui eller på andre måter (fra 4 til 9%). Det var størst oppgang i skjuling av pakker og størst nedgang i pakker som ble lagt med forsiden opp i områder der befolkningen hadde lav utdanning og inntekt.

Endringer i transaksjonstid ved tobakkssalg

Tre studier undersøkte endringer i tiden det tok å ekspedere kunder før og etter innføringen av standardisert innpakning. Wakefield, Bayly og Scollo (2014) undersøkte dette ved å arrangere testkjøp i 303 små utsalgssteder i juni og september 2012 (baseline), i de to første ukene i desember 2012 og februar 2013. De fant at transaksjonstiden ikke var signifikant forskjellig, bortsett fra mellom september og desember. Den økte transaksjonstiden (fra 9,8 til 12,4 sekunder) ble redusert jo flere dager etter 1 desember den ble målt. To uker etter implementeringsdatoen var transaksjonstiden igjen ikke forskjellig fra før innføring av tiltaket. Forfatterne konkluderte med at forhandlerne raskt fikk erfaring med de nye pakkene.

Samme forskergruppe gjorde en oppfølging av samme studie fram til juli 2013, der i alt 1265 testkjøp ble analysert. Resultatene bekreftet at det var en kort midlertidig økning i transaksjonstiden kun i desember 2012. Fra måneden etter gikk tiden tilbake til, og holdt seg stabilt på samme nivå som før implementering av tiltaket. (Bayly, Scollo & Wakefield, 2014).

En studie gjort av Carter, Phan og Thang, publisert som et letter i BMJ Open (Carter et al., 2013), indikerte at innføringen av standardisert innpakning SI faktisk bidro til å redusere transaksjonstiden ved salg av tobakk, heller enn å øke den. Studien rapporterer resultater fra testkjøp i 100 ulike typer utsalgssteder for tobakk i oktober 2012 og januar 2013.

Tilbud om og bruk av illegal tobakk

I studien basert på 303 testkjøp referert over ble det også undersøkt om tilgangen på illegal tobakksprodukter økte etter innføringen av tiltaket (Scollo, Bayly & Wakefield, 2014). Observatørene spurte forhandlerne om et spesielt lavprismerke, og deretter presset de forhandlerne for om de hadde et 'ennå billigere merke'. Den billigste pakken som de ble tilbudt ble kjøpt inn, og deretter undersøkt for å se om dette var illegal tobakk (definert som en pakke med innpakning som avvek fra australske bestemmelser om tobakksinnpakninger). De fant at 2,2% (13 av 598 innkjøpte pakker) enten avvek fra de australske pakkebestemmelsene, eller var mistenkelig lavt priset før innføringen av tiltaket. Umiddelbart etter innføringen (desember) var andelen 1,3%, og i de tre påfølgene månedene var den 0,6%. Forskjellene var ikke signifikante.

Scollo, Zacher, Durkin og Wakefield (2014) undersøkte spørsmålet om illegal tobakk i en studie basert på tverrsnittundersøkelser gjort pr telefon i 2011, 2012 og 2013 (N=754, 590, 601). De fant at det ikke var noen endring i andelen som hadde kjøpt umerket ulovlig tobakk fra 2011 til i 2013. Spørsmål om kjøp av ulovlig merket tobakk (pakker som ikke er i tråd med australsk lovgivning) og kjøp fra uformelle selgere ble bare stilt i 2013. Resultatene viste at 2,6% av utvalget (N=601) rapporterte å ha kjøpt sigaretter i ureglementerte pakker og 1,7% hadde kjøpt tobakk fra en uformell selger i løpet av det siste året. Forskerne undersøkte også om australske røykere i mindre grad kjøpte sigarettene sine fra små forhandlere (kiosker osv) og om de oftere kjøpte billige merker importert fra Asia etter innføringen av SI. De fant at andelen som handlet fra små utvalg ikke endret seg og at det ikke var flere som kjøpte billige asiatiske merker (Scollo, Zacher, Durkin & Wakefield, 2014).

Oppslutning om tiltaket

To av de ti studiene ser på støtte for standardisert innpakning av tobakksvarer etter innføringen av tiltaket i desember 2012. Swift og medarbeidere (2014) undersøkte støtte for tiltaket blant australske røykere (N= 773) på fire tidspunkt før implementering og ett tidspunkt etter i en longitudinell studie. De undersøkte også sammenhengen mellom støtte og slutteaktivitet. Resultatene viste at det var svakt stigende motstand mot tiltaket den siste tiden før implementering, men ingen endring i støtte. Støtten til tiltaket økte signifikant fra før til etter innføring (28% før vs 49% etter), slik at flere røykere var tilhengere enn motstandere (49 vs 34,7%) av standardisert innpakning av tobakk etter innføringen. Støtte til SI var prospektivt assosiert med høyere nivå av slutteaktivitet.

En kvalitativ studie baserte seg på fokusgruppeintervju med røykere fra lavere sosioøkonomiske lag i New South Wales (N=51) i perioden før og etter innføringen av standardiserte tobakkspakninger. Røykerne som deltok i intervjuene som ble gjort etter innføringen av tiltaket sa innledningsvis at de mente standardisert innpakning ikke hadde noen effekt på deres røykeatferd. Lengre ut i diskusjonene snakket flere likevel om at de oppfattet sigarettene de brukte som mindre appellerende og av dårligere kvalitet etter at standardisert innpakning ble innført. De kommenterte også at distinksjonene mellom de ulike produktene nå i stor grad var borte, slik at de oppfattet alle sigaretter som like (Guillaumier et al., 2014)

Oppsummering

Studiene om effekt og virkninger av det australske påbudet om standardiserte tobakkspakninger indikerer at tiltaket har hatt effekt på holdninger til røyking og at de fryktede negative konsekvensene for salgsbransjen og for bruk av illegal tobakk ikke har funnet sted. Resultatene fra Australia viser også at støtten til tiltaket har økt etter at det ble innført.

Det må imidlertid tas høyde for at antallet undersøkelser fortsatt er lavt, og at mange av studiene er i liten skala og basert på design som kan gi resultater forbundet med usikkerhet. Kunnskapsgrunnlaget for effekten av standardisert innpakning utenfor eksperimentell setting må dermed fortsatt anses som begrenset.

5. Konklusjon

Omfanget av eksperimentelle og eksplorerende studier om standardisert innpakning av tobakk har økt betydelig siden forrige oppsummering av kunnskapgrunnlaget for effekten av tiltaket, og den totale mengden av slike studier vurderes som tilstrekkelig til å kunne trekke konklusjoner.

Resultatene i studiene som er gjort viser en tydelig sammenheng mellom standardisert innpakning av tobakksvarer og reduksjon i pakkenes appell, samt i feiloppfatninger om helserisiko. De viser også at standardiserte tobakkspakninger sannsynligvis vil kunne bidra til endringer i røykerelaterte holdninger, intensjoner og atferd, og til at helseadvarsler på tobakkspakninger blir mer effektive.

Kunnskapsgrunnlaget for å kunne si noe om effekten av standardisert innpakning av snus er svært begrenset, men de få studiene som er gjort indikerer at tiltaket vil kunne bidra til å gjøre snus mindre appellerende for forbrukerne.

Siden forrige kunnskapsoppsummering har det kommet til forskning om effekten av standardisert innpakning av tobakksvarer som er gjort utenfor eksperimentell setting. Studiene som er gjort etter innføringen av tiltaket i Australia tyder på at standardisert innpakning av tobakk kan ha effekt på holdninger til røyking. De fleste av disse studiene bruker endepunktvariable som i teorien er nært knyttet til påfølgende atferdsendring. Studiene fra Australia viser også at tiltaket ikke ser ut til å ha hatt negative konsekvenser, i form av at forbrukerne foretrekker andre utsalgssteder eller at transaksjonstiden ved salg av tobakk har økt. Til slutt gir studiene indikasjoner på at tilbud om og bruk av illegal tobakk ikke har endret seg fra før til etter standardisert innpakning av tobakksvarer ble innført. Sett under ett indikerer de første studiene gjort utenfor eksperimentell setting at innføringen av standardisert innpakning av tobakksvarer i Australia har hatt ønsket effekt.

Denne oppdateringen av kunnskapsgrunnlaget om standardisert innpakning av tobakk gir videre støtte til konklusjonene i kunnskapsoppsummeringen som ble overlevert fra SIRUS til HOD i oktober 2012. Sett under ett støtter forskningen som er gjort på dette området opp under antagelsen om at standardisert innpakning av tobakk vil kunne endre oppfatninger og holdninger som i sin tur vil bidra til nedgang i røyking.

6. Referanser

Kunnskapsoppsummeringer

Moodie, C., Stead, M., Bauld, L., McNeill, A., Angus, K., Hinds, K., ... & O'Mara-Eves, A. (2012a). Plain tobacco packaging: a systematic review. *Centre for Tobacco Control Research, University of Stirling* (Stirling 1).

<http://www.stir.ac.uk/media/schools/management/documents/Plain%20Packaging%20Studies%20Update.pdf>

Moodie, C., Angus, K., Bauld, L., & Stead, M. (2013a). Plain tobacco packaging research: An update. *Centre for Tobacco Control Research, University of Stirling* (Stirling 2)

<http://www.stir.ac.uk/media/schools/management/documents/Plain%20Packaging%20Studies%20Update.pdf>

Hammond, D. (2014) Standardized packaging of tobacco products. Evidence review prepared on behalf of the Irish department of health. <http://www.tri.ie/media/3364/standardized-packaging-of-tobacco-products-evidence-review.pdf>

Chantler, C. (2014) Standardized packaging of tobacco. Report of the independent review undertaken by Sir Cyril Chantler. <http://www.kcl.ac.uk/health/10035-TSO-2901853-Chantler-Review>

Artikler inkludert i Stirling 2

Al-Hamdani, M. (2013). The Effect of Cigarette Plain Packaging on Individuals' Health Warning Recall. *Healthcare Policy*, 8 (3), 68.

Borland, R., Savvas, S., Sharkie, F., & Moore, K. (2013). The impact of structural packaging design on young adult smokers' perceptions of tobacco products. *Tobacco control*, 22 (2), 97-102.

Borland, R., Savvas, S. (2014). The effects of variant descriptors on the potential effectiveness of plain packaging. *Tobacco control*, 23 (1), 58-63

Edwards, R., Peace, J., Russell, M., Gifford, H., Thomson, G., & Wilson, N. (2012). Qualitative exploration of public and smoker understanding of, and reactions to, an endgame solution to the tobacco epidemic. *BMC public health*, 12 (1), 782.

Ford, A., Moodie, C., MacKintosh, A. M., & Hastings, G. (2013a). How adolescents perceive cigarette packaging and possible benefits of plain packaging. *Education and Health*, 31(2), 83-88.

Ford, A., MacKintosh, A. M., Moodie, C., Richardson, S., & Hastings, G. (2013b). Cigarette pack design and adolescent smoking susceptibility: a cross-sectional survey. *BMJ open*, 3(9), e003282.

Hoek, J., Gendall, P., Maubach, N., & Edwards, R. (2012). Strong public support for plain packaging of tobacco products. *Australian and New Zealand journal of public health*, 36(5), 405-407.

- Maynard, O. M., Munafò, M. R., & Leonards, U. (2013). Visual attention to health warnings on plain tobacco packaging in adolescent smokers and non-smokers. *Addiction*, *108*(2), 413-419.
- McCool, J., Webb, L., Cameron, L. D., & Hoek, J. (2012). Graphic warning labels on plain cigarette packs: Will they make a difference to adolescents?. *Social Science & Medicine*, *74*(8), 1269-1273.
- Moodie, C. S., MacIntosh, A. M. (2013b). Young adult women smokers' response to using plain cigarette packaging: a naturalistic approach. *BMJ open*, *3*(3), e002402.
- Pechey, R., Spiegelhalter, D., & Marteau, T. M. (2013). Impact of plain packaging of tobacco products on smoking in adults and children: an elicitation of international experts' estimates. *BMC public health*, *13*(1), 18.
- Ramunno, S., Mandeville, K. L., & Yarrow, K. (2012). The effect of plain cigarette packaging on attention to health warnings. *The Lancet*, *380*, S5.
- Rosenberg, M., Pettigrew, S., Wood, L., Ferguson, R., & Houghton, S. (2012). Public support for tobacco control policy extensions in Western Australia: a cross-sectional study. *BMJ open*, *2*(2), e000784.
- Scheffels, J., Sæbø, G. (2013). Perceptions of plain and branded cigarette packaging among Norwegian youth and adults: a focus group study. *Nicotine & tobacco research*, *15*(2), 450-6.
- Uppal, N., Shahab, L., Britton, J., & Ratschen, E. (2013). The forgotten smoker: a qualitative study of attitudes towards smoking, quitting, and tobacco control policies among continuing smokers. *BMC public health*, *13*(1), 432.
- Wakefield, M., Germain, D., Durkin, S., Hammond, D., Goldberg, M., & Borland, R. (2012). Do larger pictorial health warnings diminish the need for plain packaging of cigarettes? *Addiction*, *107*(6), 1159-1167.
- Wakefield, M. A., Hayes, L., Durkin, S., & Borland, R. (2013). Introduction effects of the Australian plain packaging policy on adult smokers: a cross-sectional study. *BMJ open*, *3*(7), e003175.

Nye eksperimentelle og eksplorerende studier

- Adkison, S.E., Bansai-Travers, M., Smith D.M., O'Connor, R.J., Hyland, A. (2014) Impact of smokeless tobacco packaging on perceptions and beliefs among youth, young adults, and adults in the US: findings from an internet-based cross-sectional survey. *Harm reduction journal* 11.1, 2.
- Brose, L. S., Chong, C. B., Aspinall, E., Michie, S., & McEwen, A. (2014). Effects of standardised cigarette packaging on craving, motivation to stop and perceptions of cigarettes and packs. *Psychology & health*, *29*(7), 849-860.
- Gallopel-Morvan, K., Gabriel, P., Le Gall-Ely, M., Rieunier, S. Urien, B. (2013). Plain packaging and public health: The case of tobacco. *Journal of Business Research* 66.1, 133-136.

Gallopel-Morvan, K., Moodie, C., Eker, F., Beguinot, E., & Martinet, Y. (2014). Perceptions of plain packaging among young adult roll-your-own smokers in France: a naturalistic approach. *Tobacco control*, Published Online First: 11 June.

Hammond D., Daniel S., White C.M. (2013a) The effect of cigarette branding and plain packaging on female youth in the United Kingdom. *Journal of Adolescent Health.*, 52 (2), 151-157.

Hammond, D., White, C., Anderson, W., Arnott, D., & Dockrell, M. (2013b). The perceptions of UK youth of branded and standardized, 'plain' cigarette packaging. *The European Journal of Public Health*, ckt142.

Hogarth, L., Maynard, O. M., & Munafò, M. R. (2015). Plain cigarette packs do not exert Pavlovian to instrumental transfer of control over tobacco-seeking. *Addiction*, 110(1), 174-182.

Hoek J., Healey B., Gendall P., Edwards R., Jaine R. (2013) How do adolescents perceive plain packaging? *The New Zealand medical journal*. 126 (1383), 100-103.

Lund, I., Scheffels, J. (2013) Young smokers and non-smokers perceptions of typical users of plain vs. branded cigarette packs: a between-subjects experimental survey. *BMC public Health* 13.1,1005.

Maynard, O. M., Attwood, A., O'Brien, L., Brooks, S., Hedge, C., Leonards, U., & Munafò, M. R. (2014). Avoidance of cigarette pack health warnings among regular cigarette smokers. *Drug and alcohol dependence*, 136, 170-174.

Moodie, C., Bauld, L., Ford, A., & Mackintosh, A. M. (2014a). Young women smokers' response to using plain cigarette packaging: Qualitative findings from a naturalistic study. *BMC public health*, 14(1), 812.

Moodie, C., Purves, R., Mckell, J., & de Andrade, M. (2014b). Young women smokers' perceptions and use of counterfeit cigarettes: Would plain packaging make a difference?. *Addiction Research & Theory*, 22(3), 263-270.

Scheffels, J., Lund, I. (2013). The impact of cigarette branding and plain packaging on perceptions of product appeal and risk among young adults in Norway: A between-subjects experimental survey. *BMJ Open* 3.12, e003732.

Mays, D., Niaura, R. S., Evans, W. D., Hammond, D., Luta, G., & Tercyak, K. P. (2014). Cigarette packaging and health warnings: the impact of plain packaging and message framing on young smokers. *Tobacco control*, Published Online First: 13 January.

Van Hal, G., Van Roosbroeck, S., Vriesacker, B., Arts, M., Hoeck, S., & Fraeyman, J. (2012). Flemish adolescents' perceptions of cigarette plain packaging: a qualitative study with focus group discussions. *BMJ Open*, 2(6), e001424.

Australske studier etter innføringen av standardisert innpakning

Bayly, Megan, Michelle Scollo, and Melanie Wakefield. (2014). No lasting effects of plain packaging on cigarette pack retrieval time in small Australian retail outlets. *Tobacco control*, Published Online First: 30 May.

Carter, O., Welch, M., Mills, B., Phan, T., & Chang, P. (2013). Plain packaging for cigarettes improves retail transaction times. *BMJ*, 346, f1063.

Guillaumier, A., Bonevski, B., Paul, C. (2014). Tobacco health warning messages on plain cigarette packs and in television campaigns: a qualitative study with Australian socioeconomically disadvantaged smokers. *Health education research*, cyu037.

Scollo, Michelle, Megan Bayly, and Melanie Wakefield. (2014a). Availability of illicit tobacco in small retail outlets before and after the implementation of Australian plain packaging legislation. *Tobacco control*, Published Online First: 30 May.

Swift, E., Borland, R., Cummings, K. M., Fong, G. T., McNeill, A., Hammond, D., ... & Yong, H. H. (2014). Australian smokers' support for plain or standardised packs before and after implementation: findings from the ITC Four Country Survey. *Tobacco control*, Published Online First: 10 November.

Scollo, M., Zacher, M., Durkin, S., & Wakefield, M. (2014b). Early evidence about the predicted unintended consequences of standardised packaging of tobacco products in Australia: a cross-sectional study of the place of purchase, regular brands and use of illicit tobacco. *BMJ open*, 4(8), e005873.

Young, J. M., Stacey, I., Dobbins, T. A., Dunlop, S., Dessaix, A. L., & Currow, D. C. (2014). Association between tobacco plain packaging and Quitline calls: a population-based, interrupted time-series analysis. *Med J Aust*, 200(1), 29-32.

Wakefield, M. A., Hayes, L., Durkin, S., & Borland, R. (2013). Introduction effects of the Australian plain packaging policy on adult smokers: a cross-sectional study. *BMJ open*, 3(7), e003175.

Wakefield, M., Bayly, M., Scollo, M. (2014): Product retrieval time in small tobacco retail outlets before and after the Australian plain packaging policy: real-world study. *Tobacco control*, 23 (1), 70-76.

Zacher, M., Bayly, M., Brennan, E., Dono, J., Miller, C., Durkin, S., ... & Wakefield, M. (2014). Personal tobacco pack display before and after the introduction of plain packaging with larger pictorial health warnings in Australia: an observational study of outdoor café strips. *Addiction*, 109 (4), 653-662.

Andre referanser

Mutti, S., Hammond, D., Borland, R., Cummings, M. K., O'Connor, R. J., & Fong, G. T. (2011). Beyond light and mild: cigarette brand descriptors and perceptions of risk in the International Tobacco Control (ITC) Four Country Survey. *Addiction*, 106 (6), 1166-1175.

Scheffels, J., Lund, I. (2014). Cute as candy. Perceptions of snus package design among youth in Norway. Poster presentert på SRNT Europe Annual meeting i Santiago, Spania.

Scheffels, J. (2008). A difference that makes a difference: young adult smokers' accounts of cigarette brands and package design. *Tobacco Control*, 17 (2), 118-122.

Stead, M., Moodie, C., Angus, K., Bauld, L., McNeill, A., Thomas, J., ... & Bryce, S. L. (2013). Is consumer response to plain/standardised tobacco packaging consistent with framework convention on tobacco control guidelines? A systematic review of quantitative studies. *PloS one*, 8(10), e75919.